

7. *Knill Ch. Private Actors and the State: Internationalization and Changing Patterns of Governance / Ch. Knill, D. Lehmkuhl // Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions. - 2002. - Vol. 15. - N 1.*

8. *Owen E. Hughes. Public management & Administration / Hughes E. Owen. - Great Britain : McMillan Press LTD, 1994.*

9. *Pollit Ch. Managerialialism & Public Services : The Anglo-American Experience / Ch. Pollit. - Oxford : Basil Blackwell , 1990.*

Ігор Грицяк,

*доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри європейської інтеграції НАДУ*

Олексій Хоменко,

кандидат медичних наук,

помічник Віце-прем'єр-міністра

у справах європейської та євроатлантичної інтеграції

Основні концепції диференційованої європейської інтеграції

Досліджуються такі найбільш поширені концепції диференційованої європейської інтеграції, як "багатошвидкісна Європа", "європейське меню" та "Європа змінних геометрій".

Ключові слова: європейська інтеграція, диференційована європейська інтеграція, концепції диференційованої інтеграції.

The research is focused on the such most common differentiated europeans integrating conceptions, as 'Multi-Speed' Europe, 'A La Carte' Europe and 'Variable-Geometry' Europe.

Key words: The European Integration, differentiated european integration, conceptions of differentiated integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні проблеми внутрішнього та міжнародного характеру, зумовлені світовою фінансово-економічною кризою та іншими причинами, в жодному разі не повинні зменшувати увагу до явищ і процесів, які відбуваються в Європейському Союзі. Якраз навпаки - їх складність і динаміка зумовлюють гостру потребу в дослідженнях як існуючих у західній науці європейської інтеграції теорій, концепцій і підходів, так і нових здобутків, зокрема з питань диференційованої інтеграції та досвіду їх практичного втілення. Такі дослідження можуть мати надзвичайно важливе значення для України з огляду на поступову реалізацію державної політики у сфері європейської інтеграції.

Саме ці обставини зумовлюють доцільність та актуальність дослідження проблем, пов'язаних із диференційованими підходами до європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Практичне втілення стратегії європейського будівництва здійснюється вже кілька десятиліть поспіль на основі концепції диференційованої інтеграції, які були вироблені й оприлюднені в 1990-х рр. [1, с. 283; 2, с. 37].

Як і багато інших проблем європейської інтеграції, різноманітні проблеми диференційованої інтеграції досліджувалися передусім зарубіжними науковцями, серед яких можна виділити Ф. де ла Сера, А.Етціоні, Й.Олсена, А.Фабера, С.Бартоліні, Г.Воруба, Д.Куртіна, А.Коллікера, Т.Блера та ін. Крім вчених, проблемами європейської інтеграції постійно переймаються політичні і державні діячі європейських країн. Про це свідчить різноаспектність підходів до практичного застосування теоретичних розробок з євроінтеграційних питань, зокрема і щодо диференційованої інтеграції, присутня у виступах і позиціях Ж.Ширака, Ж.Делора, Л.Тіндемманса, Л.Армада, Р.Дерендорфа, Е.Балладюра та ін.

Окремі аспекти диференційованої інтеграції досліджували такі вітчизняні вчені, як І.Грицяк, В.Копійка, О.Ковальова, В.Кривцова, Я.Малик, Г.Немиря, В.Муравйов, В.Посельський, Л.Прокопенко, О.Рудік, В.Стрельцов, О.Чалий та ін. Публікації з євроінтеграційної проблематики, в яких тією чи іншою мірою йдеться про перспективу вступу України в ЄС, показують не лише спроби започаткувати розв'язання даної проблеми, але й гостру потребу в її системних і глибоких дослідженнях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Дослідження наявних у науці про європейську інтеграцію підходів до розв'язання проблем диференційованої інтеграції залишаються достатньо гостро затребуваними та актуальними до цього часу, незважаючи на те, що за кілька десятиліть західними вченими напрацьовано цілий масив розробок теоретико-прикладного характеру. Основна причина такої ситуації полягає в тому, що диференційований підхід до європейської інтеграції залишається до цього часу одним із найефективніших методів подолання "збоїв" і "гальмувань", які періодично виникають з різних причин в окремих державах-членах ЄС чи в його окремих регіонах. Європейська практика показує, що для подолання "збоїв" і "гальмувань" в Європейському Союзі найчастіше використовуються такі концепції диференційованої європейської інтеграції, як "багатошвидкісна Європа", "європейське меню" та "Європа змінних геометрій".

Варто звернути увагу на те, що в сучасних дослідженнях вітчизняних учених поки що відсутній системний і глибокий аналіз існуючих напрацювань з проблем диференційованої європейської інтеграції, а тим більше в

контексті їх можливого використання і конкретного застосування в процесі реалізації державної політики України у сфері європейської інтеграції.

Формулювання мети або цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження в рамках даної статті є виявлення суті таких концепцій диференційованої європейської інтеграції, як "багатошвидкісна Європа", "європейське меню" та "Європа змінних геометрій".

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі завдання: проаналізувати характерні особливості кожної із зазначених концепцій; зробити порівняльний аналіз окремих сутнісних особливостей кожної з досліджуваних концепцій; виявити зв'язок між окремими концептуальними положеннями та їх законодавчим відображенням і практичним втіленням у процесі європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З метою внесення певної ясності й чіткості в понятійно-категоріальний апарат про диференційовану інтеграцію західними вченими було згруповано більшість термінів у три концепції: "багатошвидкісної Європи", "європейського меню" (Європа "A La Carte" ["секторальна", "вибіркова" інтеграція]) та "змінних геометрій" [3, с. 3]. Ці три форми диференційованої інтеграції виокремлюються перш за все за критеріями, які дають змогу розрізнити інтеграцію, диференційовану в часі, просторі та за предметом.

Концепція "багатошвидкісної Європи" ґрунтується на домовленостях певної групи держав-членів (термін Ж.Ширака - "піонер-група" або термін Ж.Делора - "авангард"), які погодилися йти попереду з більш глибоким рівнем інтеграції, зокрема в галузях, в яких окремі держави не хочуть або не можуть брати участь з самого початку. Суть концепції полягає в тому, що диференціація має в цьому випадку тимчасовий характер, і що двері завжди будуть залишатися відкритими для країн, які побажають приєднатися на наступному етапі. З цієї причини концепцію "багатошвидкісної Європи" визначають як диференціацію за часом [4, с. 2].

Диференціація за швидкістю, з якою держави-члени мають інтеграційно рухатися, визначається в загальних цілях і завданнях, встановлених на рівні Спільнот. Основна функція цього механізму полягає в тому, щоб сприяти подальшому поглибленню для збереження наявних досягнень.

Концепція "багатошвидкісної Європи" виявила себе активною моделлю диференційованого підходу. Одним з її активних прихильників був прем'єр-міністр Бельгії Л.Тіндеманс. Ще в січні 1975 р. була оприлюднена його "Доповідь про Європейський Союз", у якій він пропонував розвиток Спільнот за рахунок посилення існуючих інституцій та активізації політичного співробітництва [5, с. 5-7].

Запропонований інтеграційний механізм передбачав застосування різних швидкостей інтеграції для різних держав-членів ЄС. Насамперед

йшлося про формування Європейського валютного союзу (ЄВС). Головна ідея Л.Тіндемманса полягала в необхідності прогресивного просування до ЄВС, навіть якщо це потребує залишити поза інтеграційними процесами країни, економічний рівень яких не дає змоги приєднатися до ЄВС [6, с. 1-3].

З огляду на численні дослідження європейської інтеграції, альтернатива посиленню дезінтеграційних процесів у ЄС полягає у свідомій диференціації швидкості інтеграційних процесів у різних країнах. Зберігаючи вірність комунітарним цілям, держави свідомо погоджуються визнавати диференційовану швидкість як досягнення [7, с. 505]. Цей метод уже використовувався Спільнотою при встановленні перехідного адаптаційного періоду для нових членів ЄС та в умовах прийняття двох рівнів вільного переміщення капіталів під час підписання Шенгенських договорів. У цьому значенні тимчасовий відступ мав лише сприяти виконанню комунітарних цілей.

Однак уперше широкомасштабний відхід від єдиних стандартів у інтеграційному процесі було офіційно закріплено Маастрихтським договором, який став законодавчо багатоманітним втіленням в європейську інтеграційну практику концепції під назвою на "різних швидкостях". Зокрема, Маастрихтський договір законодавчо закріпив: можливість вибору державами-членами швидкості інтеграції до ЄВС залежно від рівня їх готовності; окремі винятки для Великобританії з питань приєднання до спільного законодавства ЄС із соціальних питань, що знайшло своє відображення у винесенні Протоколу та договорів із соціальних питань за межі основного тексту Маастрихтського договору; окремі винятки для Данії з широкого кола важливих питань, таких, як зобов'язання щодо ЄВС, європейського громадянства, Спільної зовнішньої та безпекової політик (СЗБП); можливості індивідуального підходу для кожної із держав у разі відсутності належної узгодженості в питаннях спільної безпеки та оборони [8, с. 35-37].

В умовах диференційованого досягнення спільних цілей визначається основна група держав-членів, які готові продовжувати окремі політики крім того, що інші наслідуватимуть їх пізніше. Інакше кажучи, "багатошвидкісний" підхід означає інтеграцію, в якій держави-члени приймають рішення проводити спільну політику в різний час.

Ця концепція застосовується виключно в нових галузях політики. Це означає, що здобуток Спільноти має бути збереженим та мати розвиток. Перехідні періоди та тимчасові відступи від правил часто пов'язані з прийняттям договорів, а отже, є найбільш наочними прикладами такого виду диференційованої інтеграції. Деякі з цих періодів досить довгі, тривалістю до десяти років і більше, але вони не є безмежними.

Інші приклади можуть бути знайдені в Римських договорах та в Договорі про Європейський Союз (ДЄС). Наприклад, у ст. 7 ДЄС допускається тимчасове відстрочення терміну для менш розвинених країн. Тут мета по-

лягає в тому, щоб дати змогу всім державам-членам досягти цілей, викладених у ст. 7А. У доповненні ст. 115 дозволяється країнам-членам прийняти тимчасові заходи захисту щодо товарів, які імпортуються з третіх країн.

Яскравим прикладом багатозшвидкісної інтеграції є розвиток ЄВС. Відповідно до положень Договору про Європейський Союз Європейська Рада була змушена прийняти рішення про доцільність більшістю держав-членів виконати критерії конвергенції для їх руху на третьому етапі ЄВС назустріч запровадженню єдиної валюти. Держави-члени, за винятком Великобританії, Ірландії та Данії, мали досягнути викладених цілей у визначені терміни.

На перший погляд, домовленості щодо ЄВС відповідають бажанню і можливостям, пов'язаним із змінною геометрією. Проте оскільки держави зв'язали себе відповідними графіками та цілим комплексом кінцевих цілей у рамках Спільноти, механізми ЄВС зорієнтовані на більш тісне єднання на різних швидкостях.

Концепція "європейського меню" (Європа "A La Carte" ["секторальна", "вибіркова" інтеграція]) навпаки, не була задумана для подальшого поглиблення за покликанням. Скоріше ця концепція відображає мінімалістську тезу інтеграції, що обмежує інтеграцію не за часом, а за предметом (наприклад щодо зони вільної торгівлі, коли держави-члени будуть визначатися стосовно приєднання до додаткових сфер співпраці, якщо такі є. У той час, коли кількість існуючих домовленостей ("участь" - "неучасть" [opt-in/opt-out]) [9, с. 5-6; 5, с. 524] можна було б назвати як "A La Carte" - інтеграцією, комплексне застосування цієї концепції мало б вимагати перегляду всіх європейських інституційних та правових порядків.

Диференційований підхід до європейської інтеграції дістав втілення у концепції "вибіркової інтеграції" або "секторальної" інтеграції 70-х рр. [10, с. 87]. Виникнення цієї теорії певною мірою пов'язане з результатами першого розширення Європейської Економічної Спільноти (ЄЕС) та негативною позицією Великобританії в період правління М.Тетчер щодо поглиблення європейських інтеграційних процесів. Намагаючись знайти вихід з економічного та політичного застою, зумовленого вступом Великобританії до ЄЕС, Л.Армад у праці "Європейський вибір" запропонував розвивати інтеграцію за секторами, в яких кожна з держав на власний вибір брала б участь у спільних діях [11, с. 16-28].

Ця ідея також мала підтримку серед посадових осіб та політиків ЄЕС. Комісар Європейської Комісії Р.Дарендорф, який був одним із найактивніших прихильників "вибіркової інтеграції", вважав, що реалізація цієї концепції дасть змогу Спільноті знайти ефективний механізм для просування вперед [12, с. 36]. Проект "A La Carte" фактично передбачав формування на вже існуючій комунітарній основі ультраліберальної та досить гнучкої тет-

черівської моделі європейської інтеграції, яку можна було порівняти з уже існуючою структурою Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Запропонована модель передбачала можливість вільного вибору державою, виходячи лише із власних інтересів як партнерів, так і сфери співробітництва переважно на засадах міжурядової співпраці.

Очолювана К.Вестендорпом група аналітиків задовго до початку роботи міжурядової конференції 1996-1997 рр. запропонувала впровадити форму так званого асоційованого, або часткового членства. Формула передбачала поряд з участю в митному союзі та спільному ринку можливість утриматися від активної участі в таких сферах комунітарної політики, як спільна аграрна політика (САП) [13, с. 22], структурна та бюджетна політика [14, с. 24]. Такий мінімалістський підхід фактично означав крок назад, а тому не знайшов особливої підтримки серед інших членів Європейської Спільноти, що впливає з рішень Копенгагенського саміту 1993 р.

Згідно з концепцією "європейського меню" (Європа "A La Carte") кожна держава-член може вибирати (як у меню), в якій сфері діяльності вона хотіла би брати участь, але водночас досягати мінімальної кількості загальних цілей. Такий підхід орієнтований на вирішення питань конкретних сфер політики. Усі держави-члени умовно перебувають у першому колі, де вони можуть вибирати найбільш прийнятні для вирішення питання участі в спільних політиках, зокрема таких, як соціальна політика, грошово-кредитна, політика в галузі оборони тощо.

Концепція "європейського меню" різко контрастує з іншими концепціями, зокрема з концепцією "багатошвидкісної Європи", яка визначає загальні цілі, до яких держави-члени прагнуть по можливості, та з концепцією "змінних геометрій", яка інституціоналізується диференціацією держав-членів з тим, щоб створити простір між різними підрозділами або інтеграційними формами.

Застосування концепції "європейського меню" ("A La Carte") з використанням положень Маастрихтського договору мало місце з боку Великобританії, Ірландії та Данії, які отримали поступки від своїх партнерів у рамках політики економічного та валютного союзу (протоколи № 25 і № 26) [15, с. 466-468, с. 469]. Ці так звані відмовні положення Маастрихтського договору не були тимчасовими відступами; замість цього вони надали змогу цим країнам скористатися правом залишатися поза ЄВС.

Ще один відступ було надано Данії щодо вилучення зі сфери спільної безпекової політики (протокол № 5 "Про позицію Данії" (1997) [15, с. 376-377]. З огляду на вищезазначені протокольні окремі позиції, одинадцять держав-членів прийняли протокол № 28 "Про економічну та соціальну згуртованість" (1992) [15, с. 471-472], "...враховуючи прагнення диференціювати рівень участі Спільноти в програмах і проектах у деяких державах." Це

був перший випадок, коли Спільнота в рамках "європейського меню" ("A La Carte") прагнула до згуртування в соціально-економічній сфері.

Концепція Європи "змінних геометрій" ("концентричних кіл", "сходинової" інтеграції) ніби перебуває між двома вищеописаними концепціями. Суть цієї концепції зводиться до того, що групи держав з різними ознаками інтересів можуть здійснювати функціональне співробітництво в галузях, що становлять взаємний інтерес. Як і у випадку з Європою за концепцією "європейське меню" ("A La Carte"), прихильники концепції "змінних геометрій" розпочинають дискусію з припущення про те, що ступінь культурного, історичного та політичного різноманіття між державами-членами є невід'ємною умовою для більш глибоких форм інтеграції, що є загальним для всіх держав-членів, і погоджуються з тим, що деякі держави-члени ніколи не будуть прагнути без бажання того чи іншого ступеня інтеграції.

Однак у той час як європейська інтеграція за концепцією "європейське меню" ("A La Carte") здійснюється на базовому інституційному рівні, концепція "змінних геометрій" передбачає більш організований "кооператив" держав-країн, які будуть співпрацювати на основі завдань, поставлених лише для цієї групи. З цієї причини концепція "європейське меню" ("A La Carte") передбачає таку форму інтеграції, яка диференціюється залежно від простору, а не в часі або з окремого питання [1, с. 287-291]. Тобто виголошується припущення, що основні цілі, поставлені в кожній підкатегорії, будуть відображати різні підходи до інтеграції, причому основна група ("серцевина", "ядро") здійснює глибинну інтеграцію, а інші залучаються до співпраці з меншим ступенем інтенсивності.

На відміну від концепції "багатошвидкісної Європи", в концепції "змінних геометрій" немає жодної надії на те, що всі країни досягнуть одночасного фінішу в кінцевому підсумку.

Концепція "змінних геометрій" є спробою уникнути перспективи повільного розвитку європейського інтеграційного процесу та його гальмування за рахунок утворення більш тісного солідарного простору для країн, які прагнуть брати в ньому участь. При цьому "ядро" не повинно бути заблоковане для вступу нових країн, які були б пов'язані з ним досить тісними відносинами. Основу самого "ядра" мали складати такі країни, як Франція та Німеччина. При цьому остання, таким чином, передбачала можливість вирішення важливої для неї, хоча й складної проблеми: з одного боку розширення проекту на схід, а з другого - процесу поглиблення інтеграції в ЄС (зокрема щодо політичного союзу). Запропонований проект "міцного ядра" ідеально відповідав умовам одночасного вирішення обох завдань.

Обережне ставлення Франції до принципів сучасного європейського будівництва та охолодження відносин з Німеччиною оцінювалось дослідниками [16, с. 37-42] як потенційна загроза розколу в Європейській Спіль-

ноті, який може призвести до виникнення двох формувань: південно-західної групи під французьким лідерством та північно-східної групи, лідером якої могла б стати Німеччина. Утворення "міцного ядра" мало служити своєрідним прикладом інтеграційного співробітництва та орієнтиром для інших країн, що готові йти далі шляхом поглиблення інтеграційного процесу [17, с. 1083].

Обережно оцінюючи перспективи майбутнього Спільноти та виступаючи за збереження національного державного суверенітету, прем'єр-міністр Франції Е.Балладюр запропонував концепцію "Європи концентричних кіл", або "сходинової інтеграції". Вона виражала дещо інше бачення майбутньої Спільноти, викладене ще 17 січня 1990 р. Головою Європейської Комісії Ж.Делором перед Європарламентом. Залишивши осторонь прогнози Ж.Делора, Е.Балладюр використав і розвинув ідею навколо "компактного ядра". Пізніше, в 1994-1995 рр., теорія "концентричних кіл" була підтримана А.Жюппе та Ж.Шіраком [18, с. 247].

Французький проект, на відміну від концепції "ядра", що виключала з інтеграційного процесу держави з менш розвинутою економікою, зокрема Італію, і фактично була політичним обґрунтуванням для зменшення витрат на користь останніх, передбачав утворення навколо консолідованої Спільноти (ядра) різних зон співпраці з глибинною інтеграцією [19, с. 2].

У центрі системи "концентричних кіл" була передбачена наявність своєрідного кола "комунітарного права", яке відповідало б у географічному плані Європейському Союзу. Саме воно мало виконувати роль "ядра" європейського інтеграційного процесу, притягуючи до себе інші країни, що прагнуть взяти у ньому безпосередню участь. Проект визнавав можливість розширення "ядра", розглядаючи цей процес як досить поступовий. Вступ до ЄС розглядався швидше як винагорода за успішні зміни в економічному та політичному житті держав-кандидатів та засіб їх відповідного підтягування до комунітарних вимог, ніж як засіб заохочення до подібних перетворень та реформувань [11, с. 115].

До другого кола "комунітарного права" можна віднести країни-члени Європейської економічної зони (ЄЕЗ), утвореної в рамках Договору між Спільнотою та ЄАВТ, підписаного в травні 1992 р. ЄЕЗ стала не лише визнанням об'єктивної тенденції економічного зближення ЄС та ЄАВТ протягом тридцяти років, а й практично першим кроком на шляху до вступу держав ЄАВТ до Спільноти. Підписавши угоди про ЄЕЗ, вони автоматично визнавали необхідність впровадження у своїх національних правових системах близько 60% правової системи Спільноти. Залишаючись, таким чином, поза межами ЄС, країни ЄАВТ фактично підпорядкувалися правовій системі ЄС. Це і стало врешті одним із мотивів серії заяв цих держав про вступ до ЄС і завершилося прийняттям до Спільноти в 1995 р. Австрії, Швеції та Фінляндії.

До третього кола "комунітарного права" можна віднести держави-кандидати, пов'язані з ЄС системою асоційованих договорів: Кіпр, Мальта, Туреччина та держави Центральної та Східної Європи. Розроблений Спільнотою механізм європейських договорів про асоційоване членство, що ліг в основу політичного діалогу та співробітництва в різних сферах економіки, торгівлі та науково-технічних взаємовідносин із вищезазначеними державами, незважаючи на деякі недоліки, виконує важливу функцію перехідного періоду на шляху до прийняття останніх до ЄС.

Передбачено також утворення ширшого кола за участю решти європейських держав. Утворення своєрідного нового панєвропейського порядку, як це пропонувалося багатьма політичними й державними діячами ряду європейських країн, поряд з ОБСЄ та НАТО мало б забезпечити не лише економічну, енергетичну, культурну та політичну співпрацю, але й насамперед підтримання миру та запобігання конфліктам на Європейському континенті [20, с. 14].

Принципово важливою є висловлена Е.Балладюрором ідея формування гнучких та "вузьких кіл", які давали б змогу розвивати поглиблену співпрацю серед невеликої кількості країн [11, с. 196]. Таким чином, пропонувалася можливість утворення "монетарного кола" за участю 7-8 країн, "військового кола", індустріального, соціального тощо, де кількість учасників була б меншою від загальної кількості членів Спільноти. Такі вузькоспеціалізовані інтеграційні кола могли б об'єднувати лише ті держави, чий інтереси та можливості відповідали б тому чи іншому напрямку інтеграції Спільноти. При цьому такі кола мали б відкритий характер, даючи змогу брати в них участь усім державам, які хочуть цього та мають можливості.

Незважаючи на критику цієї концепції, яка може призвести до дезінтеграційних процесів в Європейському Союзі, а також зростання різнорідності держав-членів та загроз його поділу на окремі угруповання за інтересами, практика європейської інтеграції демонструє можливість розвитку Спільноти на принципах концепції "змінних геометрій". Про це свідчать такі приклади спеціалізованої інтеграції, як аерокосмічна співпраця, що проявляється в розробленні проекту "Арієн"; монетарна співпраця в межах ЄВС за участю країн, чия валюта входить до складу євро і може утримувати свої коливання в межах 6%; соціальна співпраця; Шенгенські договори тощо.

Концепція "змінних геометрій" може досить вдало відповідати потребам розширення ЄС. Держави-кандидати можуть стати повноправними членами ЄС не одночасно, а поступово - залежно від їх економічного та внутрішнього становища. Після вступу їх може чекати досить тривалий перехідний період, який може суттєво пом'якшити перехід до комунітарного співробітництва. Однак, як стверджує директор Національної фундації з політичних наук французького Інституту міжнародних відносин Ф. де ла Сер, "така ди-

ференціація" є на сьогодні більше винятком, ніж правилом, і характеризує політику лише держав-членів ЄС в інтеграційному процесі. Тоді як до держав-кандидатів висуваються вимоги повного визнання та прийняття *acquis communautaire* [21, с. 25; 22, с. 254].

Як і "сходінкова", "диференційована" інтеграція переслідувала мету поглиблення інтеграційних процесів, але без загальних договірних меж та часового графіка. Як і модель "концентричних кіл", вона виходить із необхідності утворення "ядра", але не одного, що охоплює всі сфери інтеграції, а багатьох "ядер" з різним складом учасників.

На підставі викладеного можна зробити такі *висновки*:

1. Диференційовану інтеграцію поділяють за критеріями часу, простору та предмета. Відповідно існують такі концепції диференційованої інтеграції, як "багатошвидкісна Європа", "європейське меню" (Європа "A La Carte" ["секторальна", "вибіркова" інтеграція]) та Європа "змінних геометрій".

2. Диференціація за концепцією "багатошвидкісна Європа" (диференціація за часом) означає, що двері завжди будуть відкритими для країн, які побажають приєднатися до ЄС на наступному етапі інтеграції.

3. Диференціація за концепцією "європейське меню" (Європа "A La Carte") (диференціація за предметом) передбачає вибір мінімалістських тез інтеграції, що обмежують інтеграцію в окремому питанні, наприклад щодо зони вільної торгівлі, в якій держави-члени будуть визначатися, чи приєднуватися до додаткових сфер співпраці, якщо такі є (формування зони євро, протоколи виключень, про окрему позицію тощо).

4. Диференціація за концепцією Європа "змінних геометрій", "концентричних кіл" (диференціація залежно від простору) визначає, що основні цілі будуть відображати різні підходи до інтеграції, причому основна група ("серцевина", "ядро") здійснює глибинну інтеграцію, а інші долучаються до співпраці з меншою інтенсивністю (формування Шенгенського простору).

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Подальші дослідження проблем у сфері європейської інтеграції можуть стосуватися окремих пріоритетних національних сфер суспільного життя, до яких доцільно було б застосовувати вже відомі європейські підходи диференційованої інтеграції.

Список використаних джерел

1. *Stubb A. A Categorization of Differentiated Integration / A. Stubb // Journal of Common Market Studies. - 1996. - Vol. 34. - June. - N 2. - P. 283-295.*
2. *Stubb A. The 1996 Intergovernmental Conference and the management of Flexible Integration / A. Stubb // Journal of European Public Policy. - 1997. - Vol. 4. - N 1. - P. 37-55.*
3. *Stubb A. The Amsterdam Treaty and Flexible Integration / ECSA Review / A. Stubb. - 1998. - Vol. 11. - N 2. - P. 1-5.*
4. *Stubb A. Flexibility and the Convention: Old or New? / A. Stubb // Challenge Europe. - 2003. - Issue 9.*

5. *Tindemans L.* Report to the European Council / L. Tindemans // Bulletin of the European Communities. - 1975. - Supplement 1/76. - P. 32.
6. *Thomson G.* Address on the Tindemans Report (Brussels, 1 March 1976) / G. Thomson // Archives historiques des Communautés européennes. - Florence, Villa Il Poggiolo. - Dépôts, DEP. Emanuele Gazzo, EG. EG 121.
7. *De Neve J.-E.* The European Union? How Differentiated Integration is Reshaping the EU / J.-E. De Neve // Journal of European Integration. - Vol. 29. - Issue 4. - September 2007. - P. 503-521.
8. *Baun M. J.* An Imperfect Union: The Maastricht Treaty And The New Politics Of European Integration / M. J. Baun // The New Europe Interdisciplinary Perspectives. - Paperback. - 1996. - Feb. 29. - 182 p.
9. *Wallace H.* Politics and Policy in the EU : The Challenge of Governance in H. Wallace & W. Wallace (Eds.) / Policy-making in the European Union / H. Wallace // Oxford, UK : Oxford University Press, 1997.
10. *Duff A. (ed).* The Treaty of Amsterdam Text and Commentary / A. Duff (ed). - London : Federal Trust, 1997. - P. 195.
11. *Dominique H.* Fondements et étapes de la construction européenne / H. Dominique, I. S. Keller. - Paris. - PUF. - 1997. - P. 256.
12. The Expanding European Union. Past, Present, Future // Ed. John Redmond Glenda G. Rosental / London. - Lynne Rienner Publishers. - Boulder. - 1998. - P. 43.
13. *Газізулін І.* Економічне моделювання як компонент підготовки до переговорів між Україною та ЄС/МЦПД&SIDA / І. Газізулін. - К. : ДЦ "Сова", 2008. - 62 с.
14. *De La Serre F.* Une Europe ou plusieurs? / F. De La Serre // Politique étrangère. - 1999. - Vol. 64. - N 1. - P. 34.
15. Конституція для Європи. Конституційні акти Європейського Союзу / пер. Г. Заворітня, Т. Качка ; за заг. ред. Г. Друзенка. - К. : Видавн. організація "Юстініан", 2008. - 520 с.
16. *Hendriks G.* The Franko-German axis in European integration / G. Hendriks, A. Morgan / Chaltenham, UK & Northampton, MA : Edwar Elgar, 2001.
17. *Lamers K.* Die Keanlander Bestimmen die Richtung / K. Lamers // Nine Gesellschaft. - 1994. - N 12. - P. 1080-1086.
18. *Colard D.* Les Relations Internationales de 1945 a nos jours / 7-edition / D. Colard. - Paris : Armand Colin, 1997. - P. 247-248.
19. *Balladur E.* Pour un nouveau traité de l'Elysee / E. Balladur // Le monde, 30 Novembre, 1994.
20. The French Memorandum of June 1991 and Ministère des Affaires Etrangères // Assises de la confédération Européenne, Prague 12-14 June 1991. Dossier final ; L'Union Européenne et les défis de l'élargissement / Ed. Mario Telo. - Bruxelles: Etudes Européennes, Editions de L'Université de Bruxelles, 1994. - P. 14.
21. *De La Serre F.* Flexibility and Enhanced Cooperations in the European Union: Placebo rather Panacea? / F. De La Serre, H. Wallace. - Paris : North Europe, 1997. - P. 27.
22. *Ehlermann C.* Differentiation, Flexibility, Closer Cooperation: The New Provision of the Amsterdam Treaty / C. Ehlermann // European Law Journal. - 1983. - Vol. 4. - N 3. - P. 246-270.